

Stjepan Radić

Židovstvo kao negativni element kulture

Napomena:

Ovaj članak napisao je pok. Stjepan Radić još godine 1906 i objelodanio ga u II. knjizi naučno-književnog zbornika »Hrvatsko Kolo« u izdanju Matice Hrvatske - Zagreb.

Ovoga ljeta 1906. boravio je i u nas dobro poznati i veoma uvaženi poljski učenjak, profesor Dr. Marijan Zdziechowski po dva puta u Zagrebu i tom prilikom sastao sam se s njime baš u taj čas, gdje je o najnovijim događajima u Rusiji govorio od prilike ovako: Baš dolazim iz Krakova. Ovaj čas nema tamo, mislim, nijednoga revolucionarnoga socijalističkoga agitatora. Svi su dobili poziv, da odu u Litvu, jer da će posao tamo bolje uspjevati nego u Poljskoj. Devet desetina tih revolucionaraca, kao u opće ruskih socijalista „čina“, sami su Židovi. Ne da se vjerovati, kakove su strahote ti ljudi pripravnici učiniti posvema mirne duše. Tako primjerice tolike strašne atentate u Varšavi nisu nipošto počinili možda junački socijalistički vođe, nego najmljени siromasi, koji za novac bacaju bombe, na koga im se kaže, ne znajući nikada pravo, zašto to čine. U Varšavi ima na stotine takovih „revolucionaraca“, koji primaju stalnu mjesečnu plaću po devedeset rubalja. Revolucionarcima dolazi novac iz orobljenih blagajna, a imaju dakako još i drugih izdašnih vrela. Položaj u svojoj Poljskoj tako je strašan, da se to ne da ni izreći, ni opisati. Za dokaz evo Vam ove činjenice: Još pred malo mjeseci svako bi se poljsko srce stegnulo na pomisao, da bi Varšavu mogla zaposjesti Pruska. Danas će Vam najbolji rodoljubi priznati, da je i najomraženija tuđinska vojnička okupacija bolje od ove grozne revolucionarne strahovlade, u kojoj nitko nije siguran ni za glavu na ramenima. Obilježje situacije u kratko je ovo: Židovstvo se je zaklelo, da mora raztvoriti i uništiti rusku državu, kojoj su čudnom ironijom sudbine danas najbolji čuvari Poljaci, jer su jedini ustavno i politički dovoljno zreli...

Strašna ova slika mnogo je jače djelovala još i zato, što je pripovjedač živim svojim temperamentom i nehotice upleo i nekoliko tjeskobnih riječi za svoju obitelj, koja je baš u to doba boravila u Litvi, i što je ponovno naglasio, da smo valjda u oči razsula slavenskoga carstva, razsula, koje da već sada židovstvu otvara neizreciva vrela materijalnoga dobitka.

Pod dojmom toga govora i tolikih užasnih vijesti iz Rusije primih u ruku knjigu, koja se sa svakoga gledišta može nazvati neobičnom. Napisana je njemački, a god. 1905. izašla je u 6. izdanju na 608 stranica velikoga formata pod naslovom: „*Geschlecht und Charakter - O spolu i o značaju.*“ - Pisac je knjizi Otto Weininger, porietlom Žid, kasnije kršćanin, čovjek vanredne naobrazbe i oštroomnosti, koji je nedavno vrlo mlad, mislim poslie 24 godine, u Beču umro.

Weiningerovo djelo doživjelo je već od lani 1905. do ljetos 1906. nekoliko novih izdanja, a bogatstvom i dubljinom misli i logikom činjenica daje se s njime uzporediti jedino spis Niemca H. S. Chamberlaina: „*Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts*“ (Temelji devetnaestoga stoljeća).

Mene je ovaj čas i kao Hrvata i kao Slavena najviše zanimalo 13. poglavlje pod naslovom: *Das Judentum* - str. 409-452.

Ne mogu drukčije prikazati snažnoga dojma, kojim je na mene djelovao ovaj bojektivni i oštroomni sud o Židovstvu, nego da što vjernije podam barem glavne misli autorove u samostalnoj podjeli na takve odsjeke, koji će samu stvar učiniti lakšom i preglednijom. Kod toga pripominjem, da Weininger nije ni filosemita ni antisemita, te ne piše ni sentimentalno, kao Anatole Leroy-Beaulieu u svojim djelima: „*Israel chez les nations*“ (Izrael među narodima) i „*Les doctrines de la haine*“ (O

doktrinama mržnje), a nije ni ogorčen kao E. Drumont u glasovitoj svojoj knjizi: „*La France Juive*“ (Židovska Francuska), koja je u par godina doživjela 115 izdanja. Weininger je već u tom originalan, što svoju razpravu o Židovstvu tako definuje i ograničuje, da ne može biti privrijeđen ni najveći prijatelj, ni najveći neprijatelj Židova, a postizava to svojom posebnom definicijom židovstva, i svojom, naglasujem to ponovno, vanrednom objektivnošću u razpravljanju ovoga delikatnoga pitanja.

I. Pojam i važnost Židovstva

„S antropološkoga gledišta čini se, da su Židovi donekle srodni s Crncima i s Mongolima. Na Crnce nas sjećaju židovski vrlo često kovrčavi vlasi, a na mongolsku primjesu posvema kitajski ili malajski oblik prednjega diela lubanje,... i redovno žuća boja puti... No ja nemam potrebnoga znanja, da se bavim ovim antropologijskim pitanjem; kanim dakle izpitati u kratko, ali što temeljitije, samo psihologijsku stranu židovstva... Odrediti svoje stanovište prema židovstvu danas je možda najvažnija i najpreča stvar narodnoga pitanja... Svuda ju susrećeš, radi li se o kulturi, o narodnom gospodarstvu, o vjeri, o politici, o umjetnosti ili znanosti, o biologiji ili o povjesti, o proučavanju karaktera ili duše... Zato nijedan trud nije prevelik, da se ova stvar iztraži...“

No prije svega valja mi se točno izjaviti, u kojem smislu govorim o židovstvu. Ja tu ne pitam ni za rasu, ni za narod, a pogotovo mi nije stalo, da se bavim jednom zakonito prizatom vjeroispovješću. Židovstvo se smije smatrati samo za jedan duševni pravac, za psihičku konstituciju, u koju može dospjeti svaki čovjek, ali koja se je historijski najsavršenije razvila samo u historijskom židovstvu... Ako ipak govorim o Židovu, ne mislim pod tim ni pojedinca, ni cjeline, nego na čovjeka u opće, koliko sudjeluje kod platonske ideje židovstva. Meni je stalo samo do toga, da ovu ideju protumačim... Naglasujem to ponovno, premda bi se to imalo samo po sebi razumjeti. Uzprkos tomu, što pravom Židu dajem negativnu vrijednost, nije mi ništa manje na umu, nego da ovom opazkom i drugim svojim tvrdnjama pomažem progoniti Židove u teoriji ili u praksi... Absolutnoga Židova isto tako nema, kao ni absolutnoga kršćanina«. (Str. 411, 412, 415 i 424.)

Weininger je dakle kazao jasno i otvoreno: Ne ću da diram u Židove ali pravome Židu priznajem samo negativnu vrijednost, jer u njemu vidim najjače oživotvorenu onu duševnu konstituciju, koja se zove židovstvom zato, jer se je tijekom historije najjače razvila i pokazala u Židovima; ali zato neka nitko ne misli, da i kršćanin nije, a da ne može niti biti Žid, što ipak ne daje nikome pravo, da kršćanstvo pomiješa sa židovstvom, jer kršćanstvo je toplina, a židovstvo zima, t.j. oba duševna smjera polaze s iste točke, ali protivnim pravcem.

U ostalom odmah ćemo vidjeti, da Weininger tvrdi još mnogo više i mnogo odrješitije, i da svoju tvrdnju potkrepljuje upravo nepobitnim dokazima.

II. Židovstvo nema smisla ni za nepokretno vlasništvo ni za državu

Među svim djelima, kojima se ponosi francuski genij, možda je najznačajnije, a svakako je najčuvstvenije djelo »O puku«, što ga je napisao ponajveći francuzki povjestničar, Jules Michelet, koje je doživjelo kakvu stotinu izdanja i u kojem je,

može se reći, sva veličina i dubljina naše kršćanske kulture. No sve te poezije i intimne, najiskrenije društvene zajednice među ljudima nestalo bi onim časom, kad Micheletovim junakom u puku ne bi bio seljak, u svom tajanstvenom, rekao bih, Bogom posvećenom odnošaju prema rođenoj grudi.

Ili uzmimo djela drugoga jednoga, reći ću, „modernijega“ svjetskoga velikana, koji je sav englezki narod od prezrenoga za onda radnika, pa do svemoćnoga landlorda učinio kao jednom velikom obitelji, propovijedajući razumijevanje i ljubav za prirodu, za mater zemlju. Što bi bio John Ruskin, da je mjesto veličajne prirode obožavao, recimo, kakvu pjevačicu iz pariškoga polusvieta?

No ne trebamo tražiti velikih prvaka svoje sjajne evropske kulture, kad baš nama Slavenima svaka žilica našega bića najjače titra i za mali rodni dom i za veliku zajedničku domovinu, za državu. Mi svi znamo, ili barem nesvjestno osjećamo, da bez doma nema i ne može biti prave socijalne kulture, jer bez doma nema ni ličnosti, ni društva, a u drugu ruku stoljetno propadanje Turske, strahoviti nemiri u Kitaju i savremeno vrienje u Rusiji jasno pokazuje, da je i najgora državna vlast bolja zaštitnica reda i pravice među ljudima, nego najsavršenija organizacija praktičkih i teoretičkih anarkista.

Znajući tako za neprocjenjivu vrijednost, što je ima rodna gruda i državno uređenje za sav ljudski život i napredak, rado ćemo priznati, da je to velika rieč, kad se kaže, da židovstvo nema baš nikakvoga smisla za osnove svake civilizacije: za nepokretnu svojinu i za državnu, političku disciplinu. Nego čujmo, što o tom piše sam Weininger: „Vanredno je čudnovato, da Židovi još i danas kud i kamo više cene sticanje pokretnina, premda slobodno mogu sticati i druga dobra, i kako oni uzprkos svojem smislu za privredom ne osjećaju potrebe za svojinom, barem u njezinoj najstalnijoj formi, naime u obliku zemljišnoga vlasništva. Svojina je u nerazrješivoj vezi s osebnjuošću, s individualnošću. S time je dakle u savezu, da Židovi tako gomilice pristaju uz komunizam. Komunizam naime kao tendenciju za zajedničtvom valjalo bi vazda razlikovati od socijalizma kao težnje za društvenom kooperacijom i za priznanjem čovječjega dostojanstva svakomu pojedincu. Socijalizam je arijskoga porietla - Owen, Carlyle, Ruskin, Fichte - dok je komunizam porietla židovskoga (Marx). Moderna socijalna demokracija zato se je po svom mišljenju toliko udaljila od kršćanskoga socijalizma, jer u njoj Židovi igraju tako veliku ulogu. Marxistički oblik radničkoga pokreta - u opreci s Rodbertusom - usprkos svomu nagnuću, da sve socijalizuje, nema nikakvoga odnošaja prema ideji o državi, a to se sigurno mora protumačiti podpunim nerazumijevanjem svake državne misli u Židova. Državna ideja premalo je konkretna, njezin je pojam praktičnim ciljevima tako dalek, da se Žid nikako ne može s njome sprijateljiti u svojoj duši. Država je ukupnost svih ciljeva, koji se dadu oživotvoriti svezom razumnih bića, kao razumnih stvorova. Ali baš toga kantovskoga razuma, baš toga duha čini se da Židovi nimalo nemaju...

Pojam državljanina Židovu je podpuno nadnaravan; zato nije nikada bilo židovske države u pravom smislu rieči i ne može je biti. U državnoj je ideji odluka, da slobodnom voljom pristaneš uz stanoviti pravni red, kojemu je vladar samo simbol i ništa drugo. Prema tomu oprekom državi jest anarkija, kojoj je komunizam još danas rođeni brat baš zato, što nema nikakvoga smisla za državu... Već to, što Židov nije samo od jučer, nego više manje od vajakada neprijatelj državi, dokazuje jasno, da

Židov nema osobnosti... Židovi se rado skupljaju u gomilu, ali oni ne obće među sobom kao samostalna, među sobom različna bića, u ime neke više nadindividualne ideje... I zato si je nemoguće pomisliti židovskoga gentlemena. Pravomu Židu fali ona unutrašnja otmjenost koja je posljedicom, da tebe drugi štiju i da ti druge poštuješ. Židovskoga plemstva nema; to je tim značajnije, što u židovstvu postoji već tisućgodišnja selekcija“ (str. 416-418.)

Ta činjenica, da Židovstvo nema smisla ni za svojinu ni za državu, osvjetljuje se pravo istom onda, kad prosudimo druga osebujna obilježja židovskoga karaktera, obilježja, koja se sva redom iztiču najoštrijom oprečnošću svim pozitivnim elementima naše kršćanske kulture.

III. Židovstvo je bez morala

„Nedostatke židovstva vrlo često htjedoše protumačiti, i to ne jedino sami Židovi, surovim potlačivanjem i robstvom, u kojem su Židovi čamili kroz cijeli srednji vjek sve do XIX. stoljeća. Ropsku ćud da su Židovima uciepili istom Ariji; i nema malo kršćana, koji na taj način ozbiljno osjećaju, da imaju Židova na svojoj duši. No ovo mišljenje ide predaleko u spočitavanju: Ne može se dopustiti, da se govori o promjenama, koje bi nastale izvanjskim uplivima tečajem pokoljenja, a da u samom čovjeku ne bi bilo nješto, što je vanjskome uplivu u susret došlo i što ga je jedva dočekalo. Još nije dokazano, da se mogu baštiniti stečena svojstva, dok je sigurnije... da kod čovjeka, i to kod pojedinca i kod celoga plemena, karakter ostaje stalan. Samo najplića površnost može vjerovati, da čovjeka stvara njegova okolina, dapače sramota je na pobijanje ovakvoga nazora, koji ubija svaku slobodnu uvidavnost, potrošiti jednu jedinu riječ. Ako se čovjek mienja, tad se može samo iznutra promieniti; ili u njem.. nema ništa zbiljskoga, pa ovo ništa vazda ostaje ništicom. Kako se u ostalom može misliti, da je povjest stvorila Žida, kakav jest, kad nam već stari zavjet jasno govori o tom, kako je patrijarha Jakob svomu ocu Izaku na smrtnoj postelji lagao, kako je svoga brata Ezava žedna preko vode preveo, a svoga tasta Labana nasamario?

... Žid ipak nije zapravo antimoralan... Naprotiv on je relativno bezmoralan, nikada ni predobar, ni preopak, u duši svojoj ni dobar, ni zao... I zato židovstvo nema predstave ni o anđelu, ni pojma o vragu, personifikacije dobra, kao ni personifikacije zla. Knjiga Hiobova s Belialom i mit o rajju nimalo ne obaraju ove tvrdnje... No svakako predobro znam, da u duševnom životu današnjega Židova, bio on „prosviećen“, ili „starovjerac“, nema ni traga ni vrazjemu, ni anđeoskomu principu, te nebo i pakao ne igraju upravo nikakove uloge. - Ako dakle Žid nikada ne dosegne najveće moralne visine, to je opet stalno, da će mnogo redje ubiti i silu učiniti, nego Arijac... Kod Arijca je princip dobra i zla kantovske vjerske filozofije zajedno, a ipak se razilazi u neizmjernost, t.j. u Arijeu se vazda bori njegov dobar i zao duh. U Židovu... dobro i zlo nije još ni odijeljeno, diferencirano; nema doduše židovskoga ubojice, ali isto tako nema ni židovskoga svetca. I tako će biti zaista opravdano mišljenje, da ono nešto tragova vjerovanja u vruga, što ih nalazimo u židovskoj predaji, potjeće iz parsizma i iz Babilona. Prema tomu ne žive Židovi poput Arijaca kao slobodni individualiteti, koji su svoji gospodari, i koji biraju između kreposti i opačine...“ (str. 419-421).

Eto nismo čuli ni jednoga jakoga izraza, a kamo li da smo čitali kakav insult na židovstvo, pa ipak moramo priznati podpunu opravdanost autorovoj tvrdnji, da je Žid amoralan, ako i nije antimoralan, da je bez morala, ako i nije proti njemu.

No i ova važna tvrdnja bit će nam jasnija, a možda ćemo ju i svi priznati nepobitnom, čim do kraja svršimo analizu osebnijega toga negativnoga židovskoga bića.

IV. Židovstvo ne pozna individualiteta

Poznata je tobožnja solidarnost Židova. Velim tobožnja zato, jer prave uzajamnosti može biti samo na temelju onakve ljubavi, kakvu je Krist propoviedao i križem posvetio, na temelju ljubavi, koja sama sebe zaboravlja i žrtvuje, radi božanstva koje vidi i priznaje u svakoj duši svoga bližnjega. Drugim riečima solidarnosti ima i može biti samo na moralnom temelju, pa je zato već Rimljanin Cicero kazao: *Amicitia solum inter bonos esse potest, inter malos conjuratio vocatur* - prijateljstva može biti samo među dobrim ljudima, prijateljstvo zlikovaca - zove se urota.

Za Židove doduše netom vidjesmo, da su među njima zlikovci baš rietkost, no ujedno čusmo, da među njima nema ni krepostnika, pa zato Weininger o njihovoj solidarnosti piše ovako:

„Ako igdje ikojega neznanca, koji pripada židovstvu, teško okrive i ako se na taj glas svi Židovi iskreno za njega zauzmu, njegovu nevinost žele, očekuju i dokazuju: to samo neka nitko ne misli, da Židove dotični čovjek ikoliko zanima kao pojedinac, da im je do njegove sudbine zato, što je Židov, više stalo nego bi im bilo žao nepravedno progonjenoga Arijea. Nipošto! Do tih pojava nehotimičnoga zauzimanja dovodi Židove... samo strah, da bi to moglo baciti sjenu na cjelokupno židovstvo, ili još točnije, na ono, što je u obće židovsko, na samu ideju židovstva... Tu se dakle brani samo pleme, nipošto osoba, nipošto individuum; na pojedince se pri tom osvrću samo toliko, koliko je dio skupine. Pravi Žid živi samo u svojoj vrsti, nipošto u svojoj individualnosti. Vjera u Jehovu i nauka Mojsijeva samo je vjera u tu židovsku vrst i u njezinu židovsku snagu; Jehova je personifikovana ideja židovstva.

Time se tumači, da obitelj, kao biološka, nipošto kao pravna jedinica kod nijednoga naroda na svijetu nema tako velike uloge kao kod židovstva... Samo Židovi su pravi mešetari ženidbe i nigdje nije ženidbeno mešetarenje tako prošireno, kao među Židovima... Nema naroda na svijetu, kod kojega bi se tako malo iz ljubavi ženilo, kao kod Židova: To je jedan dokaz više, da absolutni Žid nema duše...

U kršćaninu bori se ponos i poniznost, u Židu nadutost i podlost... U savezu s time, što u Židova nema ni traga poniznosti, jest i njegovo nerazumijevanje pojma milosti... Odnosaj prema Jehovi kao prema abstraktnomu kumiru, pred kojim se Žid tjeskobno savija kao rob, kojemu se ne usuđuje ni imena izustiti, taj odnosaj karakterizuje Žida kao biće, kojemu treba tuđega gospodstva... Pravi Žid ne zna ništa o božanstvu, koje je u čovjeku; Žid naprosto ne razumije svega onoga, o čem govori Krist i Plato, Eckhard i sv. Pavao, Göthe i Kant, što svaki Arijeac razumieva pod božanstvom, počevši od vedskih svećenika pa sve do prekrasnih Fechnerovih završenih stihova iz njegovih „*Triju motiva i uzroka vjerovanju*“ - *Drei Motiven und Gründen des Glaubens*. Židu su nepojmljive Kristove rieči: I ja ću s Vama ostati sve dane do konca svieta, jer što je u čovjeku od Boga, to je čovječja duša, a absolutni Žid, kako rekoh

nema duše... Veliki talent Židova za novinarstvo, „gibkost“ židovskoga duha, nedostatak ukorjenjenoga i samonikloga uvjerenja... ne opravdava li to za Židove tvrdnju, da ništa nisu, pa da baš zato ne mogu ništa postati? Žid je individuum, ali nije individualnost; budući posvema sklon nižemu životu, ne osjeća nikakve potrebe, da njegova ličnost dalje postoji. Nema u sebi pravoga, nepromjenljivoga bića, nema ni dielka višega, vječnoga života“. (421-42, 426 i 437).

Kakogod nam se ovaj sud činio oštar, vidjet ćemo, da je temeljito obrazložen izpitanjem židovskoga materijalizma i židovskoga bezvjerstva.

V. Židovstvo i materijalizam

„Zašto od pravovjernoga Jehovina roba postaje tako brzo i tako lako materijalista, i „liberalac“?... Tu se je robska ćud sakrila, a mjesto nje se je pokazalo njezino naličje: drzkost. Ako dakle židovstvo smatramo, kao što je to potrebno i jedino opravdano, za takvu ideju, kod koje mogu i Arijići više ili manje sudjelovati, tada će se moći manje tomu prigovoriti, ako mjesto povjesti materijalizma rađe postavimo napis „*biće židovstva*“. „*O židovstvu u glasbi*“ progovorio je Wagner; ja ću sada još nešto reći o Židovstvu u znanosti... Kao što Židovi najrevnije prihvatiše darvinizam i objeručke pograbiše smješnu teoriju o majmunskom perietlu čovjeka, tako su oni gotovo stvaralačkim oduševljenjem osnivali onu ekonomijsku struju u ljudskoj poviesti, koja iz razvoja čovječanstva posvema briše duh i dušu...

Nije to puki slučaj, da je danas kemija u tolikom opsegu u židovskim rukama, kako je nekoć bila u rukama njihovih suplemenika Arapa. Pronicati u materiju, osjećati potrebu, da se sve u nju povrati, to predpostavlja nedostatak umnoga Ja, te je prema tomu ovakav materijalizam po svojem bivstvu židovski...

U savezu s uplivom židovskoga duha za stalno je to, što se je danas tako razvila medicina, u koju Židovi hrpimice grnu. Od pamtievieka sve od divljaka pa do današnjega pokreta za liečenjem u prirodi, od kojega su se Židovi, što je značajno, vazda daleko držali, uvijek je liječništvo imalo nešto vjerskoga u sebi, te je liečnik bio kao svećenik.

Čisto kemijski pravac u liečništvu - to je židovstvo. A ipak je stalno, da se nikada organsko biće neće moći protumačiti bićem neorganskim, nego u najboljem slučaju baš protivno. Nesumnjivo je da Fechner i Preyer imadu pravo veleći, da mrtvo nastaje iz živoga, a nipošto obratno... Kemijski pogled na svijet stavlja organizam na isti stepen s njegovim izmetinama i izlučinama. Kako se drukčije imadu tumačiti pojave, kao mišljenje, da se s više ili manje sladora, kojim se hrani mati, može odrediti spol djeteta? Istom je sa Židom u prirodne nauke došlo nizko shvaćanje onih stvari, koje je Arijac na dnu svoje duše uvijek smatrao kao sudbinu. I tako se čini, da su prošla vremena onih dubokih religioznih istraživalaca, kod kojih je njihov objekt vazda imao ma i najmanji dielak vrhunaravne vriednosti, za koje je bilo tajna, koji su se od čuda jedva snalazili, kad im je u dio pala milost, da nješto otkriju; bijahu to vremena Kopernika i Galileja, Keplera i Eulera, Newtona i Linnea, Lamarcka i Faradaya, Konrada Sprengela i Cuviera. Današnji slobodnjaci, budući da su slobodni od duha, ne mogu više vjerovati ni u kakvu nadnaravnu objavu u prirodi, te možda baš zato

nisu u posebnoj svojoj znanstvenoj struci kadri onih velikana u istinu ni nadoknaditi ni dostići.

Iz toga nedostatka dubljine jasno je, zašto Židovi ne mogu imati potpuno velikih ljudi i zašto je židovstvu uskraćena najviša genijalnost. Najodličniji Žid posljednjih devetnaest stoljeća, za kojega nema razloga sumnjati, da je bio čisto židovskoga porijekla, i koji je za stalno kud i kamo znamenitiji nego pjesnik Heine, čovjek gotovo bez ikakve duševne veličine, ili originalni, ali nipošto duboki slikar Israels, taj prvi židovski velikan jest filozof Spinoza. No uobičajeno, sveobće strahovito precjenjivanje toga filozofa nastalo je manje dubokim studijem njegovih djela, nego pukim slučajem, što je Spinoza bio jedini mislilac, kojega je Göthe temeljitije čitao.

Za Spinozu zapravo nema nikakvih problema: i u tom se je pokazao kao pravi Žid; inače ne bi bio mogao izabrati one »matematične metode«, koja kao da je proračunana na to, da svaku stvar prikazuje posvema naravskom...

Da je u Spinozi pravo pravcato židovstvo, vidi se na više načina, te se jasno raspoznavaju granice, u kojima se vazda kreće pravi židovski duh. Ne mislim ovdje toliko na njegovu nerazumijevanje državne ideje i na njegovo pristajanje uz Hobbesov »Rat svih protiv svih« kao tobožnje prvobitno stanje čovječanstva. Relativno nizki stupanj njegovih filozofskih nazora dokazuje kud i kamo bolje potpuno njegovo nerazumijevanje slobodne volje - Žid je uvijek rob, dakle determinist, a ponajviše dokazuje to, što su za njega kao pravoga Žida individui samo slučajnosti, a nipošto substancije... I zato nema veće opreke, nego što je među Spinozom i od njega kud i kamo znamenitijim i universalnijim njegovim suvremenikom Leibnitzom zastupnikom nauke o monadama, i još mnogo većim stvaralačkim duhom Brunom...

Žid je bez humora, ali se zato rado ruga. Humor, budući da poznaje višu vrijednost, nego su konkretne stvari, tu višu vrijednost lukavo zašućuje, te je u svom bivstvu tolerantan; satira naprotiv po svom je bivstvu intolerantna, i zato je prirodjena pravoj židovskoj naravi...

Dokaz, da Žid sam po sebi nema jedinstvenoga karaktera, jest i ovo: „Žid ne pjeva“. (Str. 427-431, 435 i 443.)

Da u ovom poglavlju nema ništa drugo, nego ove dvije zadnje činjenice: Žid ne voli nevine šale, ni pjesme, to dvoje samo o sebi bilo bi dovoljno, da nas Slavene uvjeri, kako je židovstvo u svom bivstvu najpodpunija opreka baš našem slavenskom duhu; jer da mi Slaveni nemamo svoje pjesme i da nemamo prirodene sklonosti za onaj nedužni humor, koji i od odraslih ljudi čini pravu djecu, da toga, velim, nemamo, kako bismo bili podnijeli toliko vrstno stoljetno robstvo, a ipak uz to sačuvali svoju svježinu i sav polet svoje vjere u dobro i pravicu? Nego ipak najglavnija i najpodpunija karakteristika Židovstva vidi se u njegovom odnošaju prema temelju svih temelja i prema vrhuncu svih vrhunaca: u odnošaju prema vjeri.

VI. Židovstvo i religija

„Pravo židovsko biće spoznat ćemo najdublje u ireligioznosti Židova. Ovdje nije mjesto, da razpravljamo o pojmu religije, pa ćemo pod vjerom bez daljnega razlaganja razumijevati... ponajprije priznanje svega vječnoga, koje se nikada ne da

izvesti iz nižih elemenata, i priznanje, da vječni život u čovjeku čovjek ne može nikada dokazati, ni razumjeti. Žid je nevjerujući čovjek. Vjera je takvo djelovanje čovjeka, kojim on stupa u odnošaj prema nekome biću. Vjera u Boga posebice je upravljena prema vječnomu absolutnom biću, te je vjera u vječni život, kako ga nauča religija. I Žid nije ništa, kad se sve uvaži, upravo zato, jer ni u što ne vjeruje.

No vjera je sve. Vjerovao neki čovjek u Boga, ili ne vjerovao, sve baš o tom ne ovisi: samo ako on vjeruje barem u ateizam. Ali to je baš ono: Žid ne vjeruje baš ništa, ne vjeruje u svoju vjeru, sumnja o svojoj sumnji. Žid nikad nije podpuno prodahnut svojom srećom, ali je isto tako nesposoban, da i svoju nesreću osjeti u svoj njezinoj gorčini. Sam sebe nikada ne shvaća ozbiljno, pa zato ozbiljno ne sudi nijednoga drugoga čovjeka i nijedne druge stvari. S unutrašnjega duševnoga gledišta udobno je biti Židom; a na nekoje vanjske neugodnosti mora čovjek biti već unapred pripravan...

Žid nikada ništa ozbiljno ne smatra pravim, neizbježivim i svetim. Nijednom kršćaninu ne vjeruje, da je u istinu kršćanin, i nijednomu Židu da se je iz poštene namjere pokrstio. Ali Žid nije ni pravi realista, a pogotovo nije pravi praktičnjak... U Židu nema kao u Englezu empirijske filozofije; jer pozitivizam čistoga empirika vjeruje, da čovječje znanje može sve shvatiti, koliko nam to naša ćutila dopuštaju, nadase dakle u dotjeranost sistema ekzaktnih znanosti. Ali Žid ne vjeruje ni u znanost; no zato n nije nipošto skeptik, budući da nije nimalo uvjeren ni o skepticizmu.

Žid je nepobožan čovjek u najpodpunijem smislu te rieči. No pobožnost nije nešto uzgrednoga, ili nešto izvanjskoga: Pobožnost je osnov svemu i temelj, na kojem se istom sve drugo gradi. Židova drže prozaičkim već zato, jer nije poletan, jer ne čezne ni za kakovim praizvorom svoga bića; to nije opravdano. Svaka prava unutrašnja kultura i štogod čovjek za istinu drži, za što god misli, da je za njega kultura i da je za njega istina, da ima za njega vrijednost, sve je to na temelju vjere, svemu tomu treba pobožnosti. I pobožnost nije nešto, što bi se javljalo samo u mistici ili u religiji; također svakoj znanosti i svakoj skepsi, u obće svemu, s čime čovjek u duši svojoj ozbiljno misli, pobožnost je prvi osnov. Naravski je, da se pobožnost može očitovati na različne načine: oduševljenjem i stvarnošću, visokim poletom i dubokom zbiljom... Žid nije nikada sanjar, a zato nije nikada ni ozbiljno triezan; u njem nema ekstaze, ali nije ni suh. Židu ne dostaje koliko niža toliko viša duševna opojnost, pa zato je rietko i alkoholik, ali je i rietko sposoban za više oduševljenje... Njegova ograničenost je mršava, a njegova punoća naduvena. Ako dospije do toga, da se usudi k neograničenomu oduševljenju osjećaja, nikada ne dospije daleko preko patosa...

Religija daje svemu stvaralačku snagu, i sve, štogod je u čovjeku nastaje samo religijom. Žid prema tomu shvaćanju nije onaj religiozni čovjek, kojim ga tako često smatramo...

Treba li mi ovu stvar sad još obrazlagati? Moram li na dugo i široko tumačiti, kako Žid nema vjerske gorljivosti, pa je zato židovska vjeroispovjest jedina, koja ne traži proselita, i u kojoj je samim njezinim članovima najvećom zagonetkom, i na nepriliku i na porugu svatko, tko bi pristupio k židovstvu? Valja li mi opširno govoriti o bivstvu židovske molitve, o njezinoj formalnosti, i o njezinu nedostatku na unutrašnjem žaru, koji nastaje jednim jedinim trenom? Moram li napokon opetovati, što je to židovska

religija? Nije to nauka o smislu i svrsi života, nego je to historijska tradicija, kojoj je glavna stvar prielaz preko Crvenoga mora, dakle kojoj je vrhunac u hvali kukavnoga bjegunca moćnomu izbavitelju. Bilo bi zaista inače jasno: Žid je čovjek bez religije, i od svakoga vjerovanja udaljen kao nebo od zemlje... Svaka je vjera herojska: No Žid ne pozna ni srčanosti, ni straha kao osjećaj ugrožene vjere...

Židu dakle prije svega nedostaje pobožnosti, a ne mistike, kako to misli Chamberlain. Kad bi Žid bio samo pošten materijalista, ili ograničeni obožavatelj evolucione teorije! Ali on nije kritičar, nego je samo zabadalo, nije skeptik po uzoru Cartesija, ne sumnja, da iz najveće sumnje dospije do najveće sigurnosti, nego je absolutni ironičar, kao primjerice tu mogu samo Židova spomenuti - Henrik Heine. Ni zločinac nije pobožan i nema oslonu u Bogu; ali on time pada u bezdan, jer ne može kraj Boga stajati... Zločinac je zato neprestano očajan; Žid nikada.

Žid nije ni pravi revolucionarac... a time se baš i razlikuje od Francuza: On samo raztvora, a nipošto i nikada ništa u istinu ne razara...

Mislim, da sam sve ovo dosta jasno kazao, da me nitko krivo ne razumije, što mislim pod pravim bivstvom židovstva... Pravomu Židu do vieka je nepristupno: živjeti neposrednim unutrašnjim životom, osjetiti božju milost... stvarati sebe sama i izreći: Ja jesam. Žid je u istinu »božje pastorče« na zemlji, pa zato i nema Židova, koji nebi, pa bilo to i te kako nejasno, trpio radi svoga židovstva, t.j. na koncu konca radi svoga nevjerovanja.

I tako židovstvo i kršćanstvo, prvo najraztrganije i najsiromašnije na duševnosti, drugo vjerom najjače, s najviše pouzdanja u božansko biće, tvore najpodpuniju i najbezkonačniju opreku. Kršćanstvo je najsavršenije junačtvo... Zato je Žid kukavan, a heroizam je njegov skrajni pol... No bilo bi krivo misliti, da Žid mrzi Krista; Žid nije antikrist, on prema Isusu zapravo nema nikakvoga odnošaja“. (437-442, 445).

VII. Zaključak. Svrha Židovstva

„Budući da Žid ništa ne vjeruje, bježi u materijalizam; od tuda potječe njegova pohlepa za novcem. Time traži u materijalizmu neku realnost, i hoću da se geschäftom uvjeri, o nečem, što jest - i tako zvani „zasluženi“ novac postaje jedina vrijednost, koju faktički priznaje. No ipak Žid nije zapravo ni geschäftsmann, jer „nerealnost“, „nesolidnost“ u postupku židovskoga trgovca samo je konkretna pojava nesuvisloga i praznoga židovskoga bića i na ovom području...“Židovština“ je dakle jedna kategorija, i psihološki se za nju ne može ništa viš reći ni odrediti; metafizički može se smatrati kao neko stanje prije bivstvovanja; kad u samo židovstvo proniknemo, ne dospijemo dalje, nego do unutrašnje mnogostrukosti »karaktera«, do nedostatka sposobnosti za uvjerenje koje mu drago, do nesposobnosti za kakvu mu drago ljubav, za bezuvjetnu odanost i požrtvovnost.

Erotika je Židova sentimentalna, njegov je humor satira... U sentimentalnosti i u satiri jest ona sklonost k ovomu i k onomu, koja židovštinu zapravo i sačinjava... Satirični, sentimentalni ljudi imaju onaj zajednički smiješak, koji je obilježje židovskomu licu: nije ni blažen, ni bolan, ni ponosan, ni nježan, nego je to onaj neodređeni izražaj lica,

koji odaje pripravnost, da će na sve pristati, i u kojem nema ni traga poštivanju čovjeka i samoga sebe...

U židovstvu bijahu dvie mogućnosti: prije Isusova rođenja obje su mogućnosti bile zajedno, još među njima nije bilo izabrano... Negacija i afirmacija stajahu jedna kraj druge. Tu dolazi Krist, sin čovječji, koji u sebi savladava najjaču negaciju, židovstvo, i stvara najjaču afirmaciju, kršćanstvo, kao najjoštiju opreku židovstvu... Kocka je pala: Stari se Israel dieli na Židove i kršćane, Žid, kako ga mi poznajemo i kako smo ga opisali, javlja se istodobno s kršćaninom. U židovstvu od sada nema snage, da dođe k veličini: Ljudi poput Simsona i Josue, tih najnežidovskiji karaktera u starom Israelu, ne može od tada židovstvo rađati... U Israelu bijaše najviša mogućnost, koja je ikada kojemu narodu bila suđena: Mogućnost roditi Krista. I spasitelj Židovstva postaje izbavitelj od židovstva. Svaki narod inače ima oživotvoriti neku određenu ideju, posebnu svoju ideju; i zato svaki narod na koncu konca propada. Samo Žid ne oživotvorava nikakve posebne ideje... Židovsko biće nema metafizički nikakve druge svrhe, nego da bude podnožjem osnivaču nove vjere. Time nam postaje jasna najčudnija pojava u posebnom načinu, kojim Židovi služe svomu Bogu: Nikada kao pojedini ljudi, nego uvijek kao množina. Oni su samo u skupu „pobožni“, pred njima netko mora moliti: jer nada Židova istovjetna je s trajnom mogućnošću, da iz svoga plemena vide gdje izlazi najveći borac, utemeljitelj nove vjere. To je nesviestno znamenovanje svih mesijanističkih nada u židovskoj tradiciji: Krist je smisao židovstva.

Ako dakle u Židova ima još uvijek najviše vjerojatnosti za veličinu, to je ipak u njem u zbilji najveća ništetnost; Žid je zaista odabran za najviši poziv, ali istodobno po svojoj duševnosti najniži čovjek“. (Str. 444-445 i 449-451.)

Sada treba, u nekoliko kratkih poteza označiti prema ovakvim faktima moderno stanovište svakoga sviestnoga Slavena u židovskom pitanju. Tu ponajprije valja iztaknuti, kako sam Weininger svoju neobičnu studiju o židovstvu završuje ovom značajnom tvrdnjom: „U naše doba vidimo židovstvo na tako visokom stupnju, na koji se nije popelo već od Irudovih vremena. S kojega god gledišta promatramo moderno doba, vlada u njem židovski duh.“

Time smo u ostalom i počeli ovo izviješće, a sad možemo mirne duše kazati: U Rusiji bi danas bila već gotova veličanstvena narodna revolucija, da u njoj nema pet milijuna Židova, koji već sve uradiše i još će sve pokušati, da mjesto preporodne revolucije u Rusiji istom započme ubitačna anarkija. No to i jest glavni razlog, i ne spominjući Židova poljskih i čeških, pak Židova ugarskih, koji danas ravnaju Magjarima, a i južnim Slavenima, da židovstvo smatramo u prvom redu pitanjem slavenskim.

Što dakle valja nama Slavenima učiniti sa Židovima, ili točnije, kako nam se valja prema njima vladati?

Kao pravi kršćani ne možemo nikako biti antisemiti po njemačkom uzoru; ali kao narod, kojemu i zapadna Evropa priznaje najveću snagu i dubljinu u moralu, ne možemo i ne smijemo nikako dozvoliti, da ikoji član židovstva bilo semitskoga, bilo arijskoga, bude našim narodnim predstavnikom i vođom. Mjesto antisemitizma imali bismo dakle najstrože provesti asemitizam: mjesto nedostojne borbe protiv Židova najuztrajnji rad bez Židova.

